

INŠTITÚTY ENVIRONMENTALIZMU A ENVIRONMENTÁLNEJ HISTÓRIE AKO SPOLOČENSKÉ FENOMÉNY A STIMULY TVORBY PRÁVA

*ENVIRONMENTALISM AND ENVIRONMENTAL HISTORY –
SOCIAL PHENOMENA AND STIMULI FOR LAWMAKING PROCESSES*

JUDR. PHDR. PETER POTASCH, PHD.

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, BRATISLAVA – FAKULTA PRÁVA

ÚSTAV VEREJNÉHO PRÁVA,

PETER.POTASCH@PANEUROUNI.COM

KEÚČOVÉ SLOVÁ: environmentalizmus, environmentálna história, Carson, Meadows, Pfister, Worster, soft-law, Bacon, Descartes, holizmus, monistické chápanie

KEY WORDS: environmentalism, environmental history, Carson, Meadows, Pfister, Worster, soft-law, Bacon, Descartes, holism, monistic approach

ABSTRAKT:

Autor sa v príspevku zaoberá základnými atribútmi environmentalizmu, ktoré môžu byť – za určitých podmienok – vnímané aj ako stimuly pre zmeny, resp. tvorbu práva v podmienkach Slovenskej republiky. Autor sa odkláňa od pozitivistického chápania environmentálneho práva a poukazuje viac na korene ochrany životného prostredia. Okrem toho venuje primeraný priestor vnímaniu životného prostredia na časovej, ale aj sociálnej osi. Skúma tento prvok napr. v kontexte náboženstva a filozofie.

SUMMARY/ABSTRACT:

In the presented article, the author deals with the issues of environmentalism and environmental history. Both issues may be considered as a stimulus for making or changing existing laws. However, the author is not applying a strictly legal approach when discussing the matters but instead he deals with them in the perspective of time, religion and philosophy.

Človek je tvor spoločenský, ktorý sa okrem ďalších ľudských bytostí obklopuje veľkou škálou nehumánnych elementov. Tieto – najčastejšie - rastliny a živočíchy môžu mať domestikovaný charakter a svoju existenciu odvíjajú od samotnej ľudskej činnosti, kým iné vždy boli a sú *a priori* súčasťou života ľudských bytostí v ich prirodzenom stave a priestore.

Aj keď nie je možné mať žiadne pochybnosti o tom, že životné prostredie ako spoločenský fenomén malo v rôznych

štádiách vývoja človeka rôzny význam, skúmanie a riešenie vzťahov medzi človekom a životným prostredím začína mať reálny obraz až v modernej spoločnosti, najmä začiatkom, resp. v polovici 20. storočia.

Relatívnou výnimočnosťou životného prostredia, jeho využívania a ochrany je skutočnosť, že tento fenomén má z hľadiska štúdia multidisciplinárny charakter a zasahuje tak do prírodných vied, ako aj vied spoločenských. Životné

prostredie skúma napr. právo, ekonómia a v neposlednom rade je relevantné aj pre politológiu.

V minulosti existovalo nemalé množstvo impulzov, ktoré viedli k tomu, že sa otázkou životného prostredia začína zaoberať aj širšia odborná verejnosť. Základným ukazovateľom, ktorý determinoval komplexnejšie štúdium životného prostredia bol najmä demografický vývoj, ktorý nastal zhruba v polovici 20. storočia.

Jedným (ak nie priamo prvým) z diel, ktoré sa v kompaktnejšej forme zaoberá otázkou životného prostredia (vo vedeckej rovine), bola správa, ktorú vyhotovila pracovná skupina mesečusetského technologického inštitútu pod vedením **D. Meadowsovej** s názvom „**The Limits to Growth**“ (**Hranice rastu**)¹.

Uvedená správa bola prvou svojho druhu a bola založená na informatizovanom princípe štúdia – inými slovami bola vykonávaná priebežne prostredníctvom počítačov (a na základe hodnotenia rôznych faktorov), ktorými boli nasledovné:

- dynamika priemyselného rozvoja
- globálne čerpanie surovín
- poškodzovanie životného prostredia
- rýchly rast svetovej populácie
- rastúca tendencia nedostatku potravín.

Zo správy, ktorá vzišla z uvedenej počítačovej štúdie vyplynulo, že pri zachovaní trendov, ktoré existovali v čase uskutočnenia výskumu a jeho

vyhodnocovania (1972), Zem – ako určitý uzavretý systém narazí na svoje hranice najneskôr v roku 2100. Pod pojmom „hranice“ je potrebné v tomto kontexte rozumieť skutočnosť riadneho života a existencie na Zemi.

Aj pri povrchnej analýze faktorov, na ktoré výskumníci prihliadali, je možné uviesť, že ich výber nebol celkom správny ani vhodný. Závěry boli (a dokonca aj v súčasnosti sú) vedecky takmer neverifikovateľné. Niektoré faktory (napr. nedostatok potravín a poškodzovanie životného prostredia) je potrebné vnímať viac ako následok a nie ako determinanty zhoršenia kvality životného prostredia. Samozrejme, nemej významnou je skutočnosť, že v danom čase nemohol výskumný tím prihliadať a objektívne brať do úvahy prípadné pozitívne determinanty, ktoré nemusia mať na životné prostredie reverzný efekt, resp. naopak, mohli mať na životné prostredie pozitívny dopad (napr. zdokonaľovanie výrobných technológií, sebareflexia spoločnosti a pod.).

Berúc do úvahy uvedené skutočnosti (a mnoho ďalších), predmetné dielo – správa, bola prijatá relatívne skepticky. Je však dôležité dodať, že i napriek tomu predstavuje významný míľnik v režime environmentálnych štúdií a i prípadné polemiky okolo záverov uvedenej správy mali pozitívny efekt – keďže viedli k tvorbe ďalších diel a štúdií.²

Práve na „Hranice rastu“ nadväzovala aj správa pod názvom „Naša spoločná budúcnosť“ (1987), ktorá bola spracovaná pod vedením vtedajšej nórskej premiérky – Gro Harlem Brundtlandovej. Význam tejto

¹ MEADOWS, D. 1972 *The Limits to Growth*. USA-New York: Earth Island, 1972. ISBN 0856440086

² MEZŘICKÝ, V. 2005 *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha : Portál, 2005, 11 s., 12s., ISBN 80-7367-003-8

správy spočíva najmä v tom, že vychádzajúc z „Hraníc rastu“ deklaruje inštitút trvalo udržateľného rozvoja, ktorý sa neskôr stal súčasťou základných téz a princípov ochrany životného prostredia³. Obe tieto správy, resp. výstupy zo štúdií môžeme chápať ako nástroje, prostredníctvom ktorých environmentalizmus ako multidisciplinárny inštitút nadobúda svoje moderné črty a charakterové znaky.

Tak ako v práve existuje inštitút „soft-law“⁴, môžu mať pre verejnú politiku, resp. politológiu správy tohto typu tiež veľký význam. Nie vždy je totiž potrebné, aby boli akékoľvek závery a výstupy štúdií záväzné. Práve takéto nástroje soft-law boli dobre mieneným začiatkom na realizáciu environmentálnych záujmov ľudstva (z dlhodobého hľadiska).

Uvedené správy, okrem iných, mali nemalý vplyv na vznik rôznych ústredných orgánov štátnej správy na uvedenom úseku, vznik štátnych inšpekčných orgánov, veľkého množstva občianskych iniciatív, ale mali vplyv aj na formovanie tzv. politiky a myslenia „zelených“. Samozrejme, všetky predmetné skutočnosti viedli a dodnes vedú k prijímaniu tzv. zelenej legislatívy.

Pojem „environmentálna história“

Environmentálna história je relatívne novou vedou, ktorá postupne vznikala v 60-tych a 70-tych rokoch minulého storočia, kedy čoraz väčší význam začínajú nadobúdať aj vonkajšie prejavy politického

charakteru, ktoré smerujú k ochrane životného prostredia. Samozrejme, tieto prejavy vybraných odborníkov nadobúdali čoraz väčšiu akceptáciu u širokej verejnosti. Išlo napríklad o dielo Rachel Carsonovej z roku 1962 s názvom „Tichá jar“⁵, ďalej „Hranice rastu“⁶ na začiatku 70-tych rokov a tiež samotný vznik Greenpeace. Environmentálna história vznikla ako dôsledok rastúcich obáv vyplývajúcich z rôznych environmentálnych problémov (najmä znečisťovania vôd a ovzdušia pesticídmi, poškodzovania ozónovej vrstvy Zeme a rastúcimi negatívnymi dopadmi tzv. skleníkového efektu).

Podstata tejto relatívne novej vedy vychádza z ekológie a geografie. V modernej environmentálnej histórii sa ekológia ako parciálna veda využíva na skúmanie minulých stavov životného prostredia a geografia na štúdium zmien zemského povrchu, ktoré sa uskutočňujú v dôsledku negatívnych vplyvov na životné prostredie.

Samotný pojem „environmentálna história“ pochádza od autora Rodricka Nasha, ktorý ho prvýkrát použil v článku, v ktorom skúmal dopady minulých ľudských činností na životné prostredie a ktorý bol vydaný v „Pacific Historical Review“ v roku 1972⁷. Nashov pohľad na environmentálnu históriu však bol viac-menej jednostranný, až neskôr – aj vďaka

⁵ CARSON, R. 1962 *Silent Spring*. USA-Boston : Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. 1962 ISBN: 0618249060 (curr.)

⁶ MEADOWS, D. 1972 *The Limits to Growth*. USA-New York: Earth Island, 1972. ISBN 0856440086

⁷ NASH, R. 1972 *American Environmental History: A new teaching frontier*. IN *Pacific Historical Review*. 1972 USA-California : California University Press. , 362 s., ISSN 0030-8684 (curr.)

³ MEŽŘICKÝ, V. 2005 *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha : Portál, 2005, 12s., ISBN 80-7367-003-8

⁴ Za soft-law sa v právnej teórii a praxi považujú také pramene práva, ktoré nemajú záväzný charakter, ale ide viac o dokumenty politického charakteru, ktorými sa i napriek ich nezáväznosti dotknuté strany riadia.

vplyvom autorov akými boli napr. Pfister, Worster, Ponting⁸ a iní, nadobúda environmentálna história ako multidisciplinárna veda viacstranný rozmer, vrátane rozmeru politického, politologického a právneho. V súčasnosti je environmentálna história nielen multidisciplinárnou, ale aj nadnárodnou vedou. Jej multidisciplinárnosť sa pritom prejavuje najmä v tom, že v nej dochádza k prelínaniu vied, ktoré inak navonok vôbec nesúvisia (najmä vedy prírodné a vedy spoločenské).

Podľa niektorých vymedzení by sme v súčasnosti mohli konštatovať, že environmentálna história skúma vzťahy a väzby (interakcie) medzi prírodou a ľuďmi, resp. medzi tzv. kultúrnou, t.j. ľudskou spoločnosťou (v užšom zmysle) a prírodou. Základný účel tejto vednej disciplíny by teda mohol byť vymedzený ako: skúmanie a prehlbovanie poznatkov týkajúcich sa dopadov ľudskej činnosti na prírodu (v minulosti) a ako tieto dopady v konečnom dôsledku ovplyvnili samotnú prírodu a ľudskú spoločnosť. Environmentálna história skúma minulé vzťahy medzi prírodou (resp. životným prostredím) a ľuďmi⁹ a tvorí tak významný zdroj informácií, ktoré by mali brať brané do úvahy v rámci normotvorných procesov na medzinárodnej, európskej, národnej, ale aj lokálnej úrovni.

⁸ K tomu porovnaj napr.: PONTING, C. 1993 *A New Green History of the World: The Environmental and the Collapse of Great Civilizations*. London : Penguin, 1993, ISBN 0140176608, ďalej WORSTER, D. 1990 *Transformation of the Earth: Toward an Agroecological Perspective in History*. IN *Journal of American History : Organization of American Historians*, 1990. č. 76, s. 1087 – 1106, ISSN 0021-8723

⁹ OOSTHOEK, K.. J. W. 2010 *What is Environmental History?* In *Environmental History Resources* [online] 2010 [cit. 02-01-2010] Dostupné na internete: http://www.eh-resources.org/environmental_history.html

Donald Worster už napr. v roku 1988 zovšeobecnil, resp. vytvoril tri základné aspekty, ktoré sú a mali by byť predmetom štúdia environmentálnej histórie:

- a) environmentálna história v kontexte ľudského intelektu, očakávaní, predpokladov, etiky, práva, mýtov a iných „mentálnych“ (duševných) elementov. Argumentoval tým, že to ako vnímame prírodu, resp. životné prostredie, ovplyvňuje aj naše konanie vo vzťahu k nej.
- b) environmentálna história v kontexte socio-ekonomických aspektov. Vnímanie uvedené v bode a) v nadväznosti na bod b) determinuje politiku (v širšom zmysle), politiky (policies) – v užšom zmysle a tiež ekonomické aspekty, prostredníctvom ktorých sa realizujú vzťahy k životnému prostrediu.
- c) environmentálna história v kontexte prírody a prírodných ukazovateľov. Inými slovami: skúmanie nepriamych dopadov ľudskej činnosti, t.j. prispôsobovanie sa prírody zmenám, ktoré boli spôsobené ľudskou činnosťou¹⁰.

Environmentálna história v Európe

Genéza environmentálnej histórie síce nie je veľmi dlhá, avšak prešla rôznymi vývojovými štádiami, počnúc individuálnym záujmom niekoľkých jednotlivcov až po vznik právne inštitucionalizovanej organizácie – napr. Americkej spoločnosti pre environmentálnu históriu, ktorá vznikla v USA v roku 1975. Európske snahy sú zatiaľ menej markantné, ale napriek tomu sa určité pokusy o realizáciu funkcií tejto

¹⁰ WORSTER, D. 1988 *The Ends of the Earth. Perspectives on Modern Environmental History* Cambridge : Cambridge University Press, 1988, 289 – 308 s., ISBN 0-521-34846-3

vednej disciplíny objavujú už aj v Európe, a to od roku 1986 (založením Holandskej spoločnosti pre dejiny životného prostredia a hygieny (Net Werk)). Základným cieľom tejto spoločnosti bolo zlepšenie komunikácie medzi vedcami a vedeckými inštitúciami, ktoré v tejto oblasti pôsobili.

Okrem vyššie spomenutých relatívne nezávislých snáh, prvou právne relevantnou inštitúciou, ktorá skúma environmentálnu históriu, je Inštitút environmentálnej histórie v Európe, ktorý pôsobí v rámci St. Andrews University (Škótsko) a vznikol v roku 1991. Pravdepodobne najzávažnejším nedostatkom, resp. problémom, ktorý bráni tomu, aby environmentálna história ako vedná disciplína nadobudla v Európe väčší rozmer je, okrem iných, jazyková diverzita európskych krajín a rôzne stupne chápania a vnímania environmentálnych problémov. I napriek tejto skutočnosti došlo v roku 1999 v Spolkovej republike Nemecko k vytvoreniu Európskej spoločnosti pre environmentálnu históriu, ktorá dodnes aktívne pôsobí v rámci podpory tejto vednej disciplíny. V tom istom roku, t.j. v roku 1999 bolo pri Univerzite v Stirlingu vytvorené Stredisko pre environmentálnu históriu a environmentálnu históriu je v súčasnosti možné študovať na viacerých univerzitách v Anglicku, Škótsku, Nemecku a pod.

Filozofické prístupy, na ktorých je environmentálna história postavená, resp. ktoré uplatňuje a študuje sú nasledovné¹¹:

¹¹ OOSTHOEK, J. K. 1999/2009 *Environmental History – Between Science and Philosophy*. Papers and Essays : The University of Edinburgh – Environmental History Resources, [online] 1999/2009, s. 1 – s. 14, dostupné na internete na: <http://www.eh-resources.org> [cit. 14-01-2010]

a) **„Zelená história“ – filozofické a náboženské elementy** – ide o antropocentrický prístup, ktorý je spravidla z politického hľadiska vnímaný ako „tradičný“. Jedná sa v ňom o skúmanie environmentálnej histórie najmä ako súladu človeka s prírodou. Často sa v tomto kontexte uvádza, že už paleolitický človek – zberač a lovec - žil v súlade s prírodou. Vo svojej knihe s názvom „Myšlienka divočiny“, Max Oelschlager¹² poukazuje práve na tento okamih a uvádza ho ako začiatok súžitia človeka s prírodou, t.j. okamih, kedy človek začína prírodu/divočinu vnímať a byť s ňou v interakcii. V tomto čase však príroda (životné prostredie) bola dostatočne veľkým a postačujúcim prostredím pre všetkých, a preto bol aj človek vnímaný len ako „súčasť prírody“. V neolitickom období, kedy sa objavuje primitívne poľnohospodárstvo a hospodárenie ako také, dochádza k oddeleniu človeka od prírody a vznikajú dve kultúry: kultúra ľudská (spoločenská a do určitej miery umelo vytvorená) a kultúra prírodná (životné prostredie). V tomto období už začína dochádzať k vnímaniu prírody ako niečoho, čo bolo vytvorené, resp. existuje v prospech človeka, pre jeho blaho – akoby sa príroda stávala len nástrojom človeka. Oelschlager vo svojom diele ďalej uvádza, že práve v tomto bode dochádza k postupnej degradácii prírody po kvalitatívnej stránke. Človek začína prírodu ovládať.

Grécky racionalizmus a kresťanstvo vytvorili teóriu, v zmysle ktorej príroda nemá žiadnu hodnotu, kým nie je človekom opracovaná, tzv. humanizácia

¹² OELSCHLAGER, M. 1993 *The Idea of Wilderness : From Prehistory to the Age of Ecology*. USA- New Haven: Yale University Press, 1991/1993, 353 s. -, ISBN 0300053703

prírody (životného prostredia). Ďalšie dva aspekty týchto učení sú **antropocentrizmus** a **vnímanie prírody na časovej osi** (t.j. nie ako cyklického javu ako tomu bolo napr. v prípade človeka zberača - lovca). Táto teória, resp. prístup je často vnímaná a označovaná **ako židovsko-kresťanský prístup**, ktorý je neraz kladený za prapôvodcu všetkých environmentálnych problémov moderného sveta, vrátane tých najakútnejších. Uvedená myšlienka bola jasne formulovaná už v roku 1967 autorom Lynnem Whiteom, ktorý vo svojom článku „Historické korene ekologických kríz“¹³ deklaruje, že práve židovsko-kresťanská kultúra chápania prírody je zdrojom ekologických problémov, a to najmä preto, že hlásajú oddelenosť človeka od prírody a nadradenosť človeka nad prírodou, resp. zvyškom prírody. Autor tvrdí, že príroda bola vytvorená Bohom a poskytnutá ľuďom na užívanie a ovládanie¹⁴. Dokonca má za to, že práve tento prístup do veľkej miery determinoval neprimeranú záťaž, ktorú človek začal klásť na prírodu v období technologických revolúcií.

Ak by sme však chceli byť dôslední, je nutné dodať, že Whiteova teória bola často napadaná, a to buď čiastočne alebo úplne. Išlo najmä o filozofické a historické ataky, medzi ktoré patril napríklad aj argument, že starovekí Rimania sa dopúšťali ešte negatívnejších zásahov vo vzťahu k prírode ako stredoveké kresťanstvo, keď napr. práve oni vyplenili oblasť severnej Afriky a ničili lesy v oblasti Stredomoria.

¹³ WHITE, L. 1967 *The Historical Roots of Our Ecological Crisis* IN *Science*, 1967, roč. 155, č. 3767, s. 1203-1207, ISSN 0036-8075 (curr.)

¹⁴ V príslušnom článku autor uvádza: „Kresťanstvo nielenže založilo dualizmus medzi človekom a prírodou, ale dokonca hlása, že vôľou Boha je, aby ju (človek) aj využíval /vykorisťoval.“

Pred obdobím renesancie prevládalo tzv. **monistické chápanie**¹⁵, ktoré spočívalo v tom, že celý vesmír bol vnímaný ako jednotný a ľudské bytosti v ňom tvoria len akýsi subsystém, t.j. systém, ktorý je podriadený celkovému – hlavnému systému.

V období 17. storočia dochádza k podstatným zmenám. Prvé myšlienky osvietenstva, ktoré sa začínajú prejavovať v postupnom vznikaní vied, však majú ešte stále charakter väzieb na rôzne teologické učenia. Vedecké skutočnosti sa preto interpretujú v kontexte boha a božích plánov. Neskôr sa však ukázalo, že správnou cestou je oddelenie moderných vied od náboženstva a touto cestou učenia sa vybrali aj Descartes a Bacon. Sám Bacon vo svojej práci totiž konštatuje, že účelom/cieľom vedy je položiť základy ľudskej užitočnosti a moci – a nie základy nejakej sekty alebo doktríny. Bacon však svoju teóriu naďalej opieral o to, že cieľom vedy je dobyť prírodu. Podľa Descartovho tvrdenia, príroda sa riadi prirodzenými zákonmi, ktoré sú objektívne merateľné, avšak ktoré sa meraním strácajú a stávajú sa objektívne nevnímateľnými. Descartes preto tvrdil, že človek nie je schopný prírodu vnímať vlastnými zmyslami, ale ju vníma len cez racionálne rozmýšľanie a preto je príroda (len) nástrojom, ktorý má byť využívaný v prospech spoločnosti. Descartes dokonca vyzýva, aby sa ľudia k prírode správali ako jej páni (vlastníci) a držitelia¹⁶. Neskôr bolo Baconovo a Descartovo učenie často označované za zrod myšlienky, ktorá degraduje prírodu a jej zložky zo živých prvkov na „mŕtvu“

¹⁵ Viac k monistickému vnímaniu životného prostredia nasleduje vo výklade ďalej.

¹⁶ DESCARTES, R. 1966 *Discours de la methode*. J. Vrin : Paris, 1966, s. 84 [curr. ISBN 026800870]

mechanizmus, s ktorým má človek nakladať podľa vlastnej vôle¹⁷. Samozrejme, nie každý sa stotožňuje s takýmto odsudzovaním týchto autorov. Weinberger vo svojom diele „New Atlantis“ uvádza, že Bacon „vedel, že celosvetové zmeny vo vede budú mať mimoriadny morálny aj politický dopad a že tieto nastolia nové problémy, namiesto tých starých.“¹⁸. Bacon totiž ovládanie prírody človekom vďaka rozumu chápe aj tak, že po tom, čo človek prírodu dobyje, mal by s ňou naďalej nakladať v súlade s rozumom (t.j. rozumne a racionálne) a dokonca sa pýta, či to tak aj vždy bude, resp. či užívanie prírody človekom bude naďalej vždy racionálne.

b) **Historická kolonizácia a jej dopad na vnímanie životného prostredia** – v čase, keď čoraz väčší hlas začínajú nadobúdať rôzne vedy, rastie aj význam európskych krajín v zámorských sférach vplyvu. Vznikajú kolónie, v rámci ktorých sa objavujú nové prvky životného prostredia, ktoré majú za následok vznik nových vied – najmä biológie a botaniky¹⁹. Pre vznik ekológie má podstatný vplyv plavba Charlesa Darwina a formulovanie jeho evolučnej teórie. Darwin vo svojich dielach vyzýval k šetrnosti k prírode, čo bolo podľa viacerých determinované práve rôznorodosťou prírody, ktorú intenzívne vnímal počas svojich ciest. Darwinovo dielo s názvom „Pôvod druhov“ (The

Origin of Species)²⁰ paradoxne vychádza práve v období, kedy v roku 1866 Ernst Haeckl vymedzuje pojem „ekológia“²¹ prvý krát v histórii²². Haeckl definuje ekológiu ako vedu, ktorá sa zaoberá štúdiom vzťahov, ktoré sú medzi druhmi, vrátane človeka. Práve toto vymedzenie pojmu ekológia slúžilo neskôr pre rôzne hnutia zelených, na vytvorenie a nasledovanie tzv. **teórie „holizmu“**, t.j. chápania človeka ako súčasť prírody. Väzba medzi ekológiou a kolonizáciou ako prvkov environmentálnej histórie, poukazuje na dopady imperializmu a kolonizácie na životné prostredie. Kým v Spojených štátoch amerických sa za prvopočiatky moderného environmentalizmu a teórie konzervácie zdrojov životného prostredia považujú diela a počiny Thoreaua, Leopolda a Muira²³, Európa začiatky environmentalizmu dáva až do 18. storočia. Vďaka kolonizačným snahám európskych krajín, dochádza k objavovaniu nedotknutej prírody, ktorá je vnímaná ako raj – rajská záhrada – a tým dáva podnet na vznik prvých snáh o lepšie nakladanie so životným prostredím (environmentalizmus).

c) **Degradácia životného prostredia ľudmi ako prvok štúdia environmentálnej**

¹⁷ K tomu vid': BACON, F. (WEINBERGER, J. – ed.) 1989 *New Atlantis and the Great Instauration*. US-Illinois, Wheeling : Crofts Classics), 1989, s. 16, s. 21

¹⁸ WEINBERGER, J. 1989 *New Atlantis and the Great Instauration*. US-Illinois, Wheeling : Crofts Classics), 1989, s. 16, s. 21

¹⁹ OOSTHOEK, J. K. 1999/2009 *Environmental History – Between Science and Philosophy*. Papers and Essays : The University of Edinburgh – Environmental History Resources, [online] 1999/2009, s. 1 – s. 14, dostupné na internete na: <http://www.eh-resources.org> [cit. 14-01-2010]

²⁰ K tomu porovnaj: DARWIN, Ch. 1995 *The Origin of Species*. UK : Gramercy, 1995, ISBN 0517123207

²¹ Slovo ekológia pochádza z gréckeho „oikos“ – dom, obydľie a „logos“ – veda, štúdium, skúmanie.

²² K tomu vid' dielo: HAECKL, E. 1866 *Generelle Morphologie der Organismen*. Berlin : Druck und Verlag von Georg Raimler. 1866

²³ K tomu vid' najmä: THOREAU, H. D. 2006 *Walden aneb Život v lesích*. Praha : Ladislav Horáček – PASEKA, 2006, ISBN 0517123207, ďalej LEOPOLD, A. 1968 *A Sand County Almanac : With other Essays on Conservation from „Round River“*, USA: Oxford University Press. 1968. ISBN 0195007778, MUIR, J. 1981 *Our National Parks*. USA-Wisconsin : The University of Wisconsin Press. 1981, ISBN 0-299-0590-2

histórie – neustále zhoršovanie stavu životného prostredia sa environmentálna história snaží študovať práve v historickom kontexte. Zjednodušene povedané: skúma stav životného prostredia v oboch líniiach – zhoršenie stavu životného prostredia v dôsledku ľudskej činnosti a tiež naopak: zhoršenie stavu ľudskej spoločnosti v dôsledku (nepriaznivého) stavu životného prostredia²⁴.

ZÁVER

Ako to vyplýva z vyššie uvedených skutočností „environmentálna história“ a „história environmentalizmu“ sú dva rôzne pojmy. Kým v prvom prípade môžeme pojednávať o vednej a študijnej disciplíne, v druhom prípade sa jedná o čiastkový element environmentalizmu, t.j. o skúmanie historického vývoja environmentalizmu ako prúdu, resp. hnutia.

Oba pojmy však majú aj jeden spoločný znak. Nemalou mierou totiž môžu determinovať pozitívne právo štátu, osobitne právo životného prostredia, ale napr. aj právo správe a právo trestné. Environmentálna história svojou existenciou poskytuje priestor na to, aby normotvorca, či už na národnej alebo nadnárodnej úrovni bral do úvahy závery, vďaka ktorým je možné – prostriedkami práva – predchádzať podobným efektom a dopadom v budúcnosti. Jedným z príkladov, na ktorých sa dá jednoznačne poukázať na väzbu medzi

environmentálnou históriou a právom je napr. výbuch v atómovej elektrárni v Černobyle v roku 1986. Dovtedy relatívne *laxná* právna úprava jadrovej energetiky a súvisiacich inštitútov sa mení na o niečo funkčnejší, vhodnejší a modernejší mechanizmus. Ľudské životy a devastácia prírody na území väčšom ako sú územia niektorých štátov sveta, viedli spolu s medzinárodným tlakom k prijímaniu nových právnych predpisov tak v medzinárodnom práve verejnom, ako aj v národných právnych systémoch. Samozrejme, príkladov rovnakého druhu, resp. typu je niekoľko. Môžeme sem zaradiť napr. nedávnu environmentálnu katastrofu v maďarskom meste Devecser, nehodu, resp. sériu nehôd v jadrovej elektrárni Fukushima (Japonsko) a pod.

Environmentalizmus a aj environmentálna história teda poskytujú jednoznačné a relatívne ľahko čitateľné stimuly pre tvorbu/zmenu práva, ktoré pri správnej aplikácii môžu viesť k zdokonaleniu mechanizmov právnej regulácie na viacerých úsekoch. V neposlednom rade je však potrebné dodať, že ich relevancia je nielen na úrovni národného a nadnárodného práva, ale napr. aj v práve tzv. regionálnom alebo lokálnom (napr. všeobecne záväzné nariadenia prijímané na úrovni samosprávy). Zmena vnímania environmentálneho práva je totiž úzko spojená s jedným z princípov ochrany životného prostredia: „*Think globally, act locally.*“

²⁴ OOSTHOEK, J. K. 1999/2009 *Environmental History – Between Science and Philosophy*. Papers and Essays : The University of Edinburgh – Environmental History Resources, [online] 1999/2009, s. 1 – s. 14, dostupné na internete na: <http://www.eh-resources.org> [cit. 02-02-2010]